

Андріанна БАДИДА

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ужгородського національного університету, м. Ужгород, Україна

ГЕНЕЗИС МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА У ФРАНЦІЇ

У Французькій Республіці традиція ідеї конституції, її охорони, є безперервною, починаючи з часів революції 1789 р. та триває до сьогодні. Остання конституційна реформа 2008 р. внесла серйозні корективи у діяльність Конституційної Ради Франції, котру до того вчені називали квазісудовим органом. Натомість в Україні така традиція лише формується, а відтак дослідження в цьому напрямі є актуальним.

9 липня 1789 р. Національне зібрання, що взяло назву установчого, приступило до розгляду питань відносно майбутньої конституції. Йдеться про Конституцію від 3 вересня 1791 р. В основі цієї конституції була Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Значення Декларації полягає не лише у закріпленні широкого спектру прав людини, а й в тому, що вона стала фундаментом для французького конституціоналізму та розробки інших міжнародних документів. У статті 16 Декларації є положення про те, що «усяке суспільство, в якому не забезпечуються гарантії прав або не проведено розподілу влад, не має конституції взагалі»²⁸⁸.

Однак ідея охорони конституції в французькій юриспруденції справедливо пов'язується з Е. Ж. Сійесом, який у рамках розробки Конституції 1795 р. запропонував створити орган, який би був відповідальним за перевірку дотримання законодавцем конституції та основних свобод. Однак виборці і політичний клас того часу відкинули пропозицію, яка вважалася підозрілою, адже ставила під сумнів всемогутність законодавчої влади. Пізніше Сійес запропонував цю ідею до Конституції VIII²⁸⁹.

Конституція VIII року (глава II) наділяла заснований Охоронний сенат повноваженням оцінювати конституційність закону після

²⁸⁸ Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789 // URL: <http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html>

²⁸⁹ Tristan Florenne. Le Regime Politique de la Vème Republique: Identite et Mutations. MARS 2006. 50 p. // URL : <http://ses.ens-lyon.fr/fichiers/Articles/d10.pdf>.

прийняття Законодавчим органом і до його публікації. Так, згідно з пунктом 21 цієї Конституції, «Сенат погоджує або відмінює усі акти, які направляються йому як неконституційні Трибуналом і урядом: списки осіб, що підлягають обранню, включаються у ці акти»²⁹⁰. Так само і при Другій Імперії за цей контроль, який залишався виключно теоретичним, відповідав Сенат, що призначався Імператором²⁹¹.

Для порівняння, приблизно у той же період у Конституції Саксонії від 4 березня 1831 р. містився розділ VIII, що мав назву «Про охорону конституції». Зокрема параграф 142 передбачає, що «Державний суд засновується для судової охорони конституції. Він припиняє усі діяння міністрів, направлені на повалення конституції чи порушення одного із її параграфів. Крім того, його веденню підлягає перегляд справ, передбачених параграфом 153». Подібні положення були також і в Конституційному акті Баварського королівства 1818 р., в якому містився розділ «Про гарантії Конституції» (розділ X)²⁹².

На відміну від Третьої Французької республіки (1870–1940 рр.), Четверта республіка (1946–1958 рр.), яка стала символом конституційної нестабільності, тим не менше, у розділі 11 Конституції 1946 р. передбачала діяльність Конституційного комітету, очолюваного Президентом Республіки (ст. 91). У склад Конституційного комітету входили голова Національного зібрання, голова Ради Республіки, сім членів, що обиралися Національним зібранням, та три члени, що обиралися Радою Республіки. Стаття 92 передбачає процедуру перевірки, отже, «у період опублікування закону Комітет розглядається по запиті, що виходить спільно від Президента Республіки і Президента Ради Республіки. Комітет вивчає закон, намагається досягнути згоди між Національним зібранням і Радою Республіки і, якщо це не вдається, приймає рішення протягом 5 днів після вилучення». Закон, який, на думку Комітету, передбачає перегляд Конституції, передається на новий розгляд у Національне зібрання (ст. 93). Якщо парламент зберігає своє перше голосування, то закон не може бути обнародований до тих пір, поки діюча Конституція не буде переглянута у формах, що передбачена самою Конституцією, а якщо встановлено, що закон відповідає положенням

---

²⁹⁰ Конституція Французької Республіки 22 фрімера VIII року від 13 грудня 1799 року // <http://larevolution.ru/Constitution99.html>

²⁹¹ Le controle de constitutionnalité des lois. – Sénat. URL : https://www.senat.fr/role/fiche/controler_constit.html

²⁹² Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа. 2013 // URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=676>

конституції, то його дія продовжується (ч. 2, 3 ст. 93)²⁹³. Таким чином, Конституційний комітет виконував роль органу конституційного нагляду стосовно процедури внесення змін до Конституції Французької Республіки.

Отже, ще з часів революції 1789 р. аж до 1958 р. Франція відзначалася тим, що законодавча влада є «всемогутньою» і закон не підлягає жодному контролю²⁹⁴. Після Другої світової війни інтенсивно почався процес створення ефективно діючих конституційних судів (Італія чи Німеччина), проте Франція затрималася з цим до 1958 року, коли була створена Конституційна Рада.

На думку Т. Флорена, положення Конституції 1958 року становлять справжню правову революцію. Серед прогресивних положень таких як: посилення президентської функції, інститут законодавчого референдуму – парламент більше не має монополії на закон, відоме поєднання статей 34 та 37 – закон більше не може вчиняти все, слід відзначити створення Конституційної Ради²⁹⁵.

Укладачі конституції 1958 р. уникли встановлення реальної конституційної юрисдикції – як, до прикладу, у Німеччині. Спочатку Конституційна Рада Франції не була задумана як реальна конституційна юрисдикція, а скоріше як розподільник повноважень між законодавцем та регулюючим органом. Однак текст нової Конституції залишає двері відкритими до еволюції ролі Конституційної Ради²⁹⁶. Інший французький автор Т. Флорен також вважає, що Конституційна Рада була створена як орган, який зможе поставити крапку невиконанню конституції законодавчою владою, іншими словами, забезпечити дотримання ієрархії стандартів²⁹⁷.

Повертаючись до Конституції Французької Республіки від 4 жовтня 1958 р., зокрема, її розділу 7, котрий присвячений Конституційній Раді і як виявляється надає їй подвійну місію: у виборчих питаннях вона відіграє важливу роль в організації президентських виборів (зросла роль з 1962 р., коли вибори з цих пір

---

²⁹³ CONSTITUTION DE 1946, IVE RÉPUBLIQUE // URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1946-ive-republique>

²⁹⁴ Le controle de constitutionnalité des lois. – Sénat. URL: https://www.senat.fr/role/fiche/controler_constit.html.

²⁹⁵ Tristan Florenne. Le Regime Politique de la Vème Republique: Identite et Mutations. MARS 2006. 50 p. // URL: <http://ses.ens-lyon.fr/fichiers/Articles/d10.pdf>

²⁹⁶ Fabien Gélinas. L'Etat de droit et l'évolution du Conseil constitutionnel français. 2001. P. 1–21 // URL: https://www.mcgill.ca/roled/files/roled/letat_de_droit_et_levolution_du_conseil_constitutionnel_francais.pdf.

²⁹⁷ Tristan Florenne. Le Regime Politique de la Vème Republique: Identite et Mutations. MARS 2006. 50 p. // URL: <http://ses.ens-lyon.fr/fichiers/Articles/d10.pdf>.

проводяться всезагальним голосуванням); забезпечує судовий розгляд по виборам депутатів та senatorів; вона організовує референдум, результати якого оголошує.

Правовий розвиток, що полягає у дотриманні законодавцем основних прав, був зроблений у два етапи. Конституційна Рада спочатку вирішила обговорити нормативну сферу преамбули Конституції 1958 р., яка посилається на Конституцію Четвертої Республіки та Декларацію прав людини і громадянина 1789 р. Спочатку укладачі Конституції не бачили у принципах, що містяться у цих текстах, юридичного значення, але у 1970 р. Конституційна Рада визнала їх цінність. Так, вона вивела з Преамбули до Конституції 1946 р. свободу асоціацій як основоположний принцип, визнаний законами Республіки. Посилення ролі Ради у правовому порядку продовжилося 29 жовтня 1974 р., коли 60 депутатів та 60 senatorів отримали можливість оскарження конституційності звичайного закону. Конституційна Рада перетворюється на «суддю відповідності закону усім правилам та принципам, що мають конституційне значення»²⁹⁸.

У науці розрізняють види конституційного контролю, зокрема він може бути апріорним або апостеріорним, залежно від того, застосовується він до чи після набрання чинності певними стандартами.

У Франції до реформи 23 липня 2008 р. Конституційна Рада здійснювала апріорний контроль, заснований на абстрактному законі та забезпеченні балансу сил. Після – з'явився апостеріорний, котрий заснований на конкретній людині. У першому випадку причиною є об'єктивне право, а у другій гіпотезі відправною точкою перевірки є порушення суб'єктивного права²⁹⁹. Здійснення апостеріорного контролю деталізовано в Органічному законі № 2009-1523 від 10 грудня 2009 р. Будь-яка особа може у ході розгляду справи у суді стверджувати, що законодавче положення, яке уже опубліковане, порушує права і свободи, що гарантовані Конституцією. Суд перевіряє виконання умов, що встановлені органічним законом, і передає питання до верховного суду про свою постанову, який, у свою чергу, здійснює фільтрацію та при необхідності передає питання до Конституційної Ради. Суть – при необхідності Конституційна Рада (як

---

²⁹⁸ LE CONSEIL CONSTITUTIONNEL FRANÇAIS Yves GUËNA PrÈsident du Conseil constitutionnel (Communication faite à l'occasion de l'ouvrage oublié par la Cour constitutionnelle d'Arménie le 31 décembre 2002) 37 p. P. 4 // URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/pdf/Conseil/armenie.pdf.

²⁹⁹ Ottavio Quirico. Le contrôle de constitutionnalité français dans le contexte européen et international : Une question de priorités. *European Journal of Legal Studies*, Volume 3, Issue 1 (2010), P. 77-98.

виключення) переглядає закони, норми яких порушують права людини. А конституційний механізм огляду апостеріорі законодавчих положень називається пріоритетним питанням конституційності. Для прикладу, з 1 березня 2010 р. до 1 березня 2015 р. Рада отримала 427 запитів на втручання у 108 випадках³⁰⁰.

Таким чином, еволюція органу конституційної юрисдикції у Франції пройшла складний шлях: від закріплення положень про діяльність Охоронного сенату у Конституції 1795 р. до нині діючої Конституційної Ради, положення щодо функціонування якої містяться Конституції 1958 р. з урахуванням реформи 2008 р. Генезис органу конституційної юрисдикції після 1958 р. у цілому відбувся у бік посилення ролі та повноважень Конституційної Ради, адже з простого «арбітра» між гілками влади, з роками, вона перетворилася на діючий орган конституційної юрисдикції з реальним розширенням своїх функцій та можливостей.

Ігор ЗАБОКРИЦЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ВИРІШЕННІ СПОРІВ У РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ (СОТ)

З 16 травня 2008 р. Україна є учасником Світової Організації Торгівлі (СОТ). Участь у СОТ несе в собі низку переваг, пов'язаних з лібералізацією торгівлі на світовій арені, що дозволяє учасникам міжнародної торгівлі отримувати низку переваг, пов'язаних з легкістю доступу на міжнародні ринки, мінімізацією протекціоністських заходів, що сприяє поживленню торгівлі та пришвидшенню економічного розвитку.

Необхідність дотримання правил СОТ є основною причиною існування механізму вирішення спорів на рівні цієї організації. Як

---

³⁰⁰ L'élaboration des décisions des cours constitutionnelles et européennes « Recherche réalisée avec le soutien de la Mission de recherche Droit et Justice » Responsable scientifique : Fanny MALHIÈRE. Mai 2017. 357 p. (P. 140)